

RAWLS'IN 'HALKLARIN YASASI' ESERİNİN ULUSLARARASI İKTİSADİ ADALET BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Yaşar ALKAN¹

Öz

Bu alışma, Batı hukuk anlayışına yön veren isimlerden biri olan John Rawls'ın teoriden pratiğe ve küresel ölçeğe aşamalar halinde geliştirdiği *Adalet Teorisi* nosyonunu 'uluslararası iktisadi adalet' perspektifinde değerlendirmektedir. Dolayısıyla *Halkların Yasası (The Law of Peoples)* adlı eser, iktisadi adaletin uluslararası boyutu ele alınarak incelenmektedir. Rawls'a göre kendi toplumlarında iktisadi adalet sağlansa dahi dünyadan bağımsız bir yaşamın sürdürülemeyeceği gerçeğiyle yüzleşen halklar, uluslararası iktisadi adalet nosyonunun sağlayacağı faydaları ve güvenliği algılamak zorunda kalmaktadır. *Uluslararası yardım görevleri* ile *zorluk içindeki halkların* teşvik edilmesine yönelik faaliyetler önemlidir. Normatif uygulamalarla, yaptırımlarla erişilmesi zor olan uluslararası iktisadi adalet nosyonları, eşit halkların göstereceği karşılıklı hoşgörüye dayalı adil ilkelerle olası grlmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rawls, Halkların Yasası, Uluslararası İktisadi Adalet, Sosyal Adalet, Uluslararası Yardım Yükümlülüğü

JEL Sınıflandırması: B55, D63, F02, F22, F55

EVALUATION OF RAWLS' 'THE LAW OF PEOPLES' IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL ECONOMIC JUSTICE

Abstract

This study evaluates the notion of *A Theory of Justice*, which John Rawls, one of the names shaping the Western concept of law, developed in stages from theory to practice and to a global scale, from the perspective of 'international economic justice'. Therefore, *The Law of Peoples* is analyzed by considering the international dimension of economic justice. According to Rawls, people who faced with the reality that even if economic justice is achieved in their own societies, they cannot live a life independent of the world, are forced to perceive the benefits and security that the notion of international economic justice would provide. *International duty of assistance* and activities to encourage *burdened societies* are important. Notions of international economic justice which are very difficult to realize with normative practices and sanctions, seem more likely with fair principles based on tolerance that equal people will show.

Keywords: Rawls, The Law of Peoples, International Economic Justice, Social Justice, International Duty of Assistance.

JEL Classification: B55, D63, F02, F22, F55

¹ Öğr. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Kula Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, İşletme Yönetimi Programı, e-mail: yasar.alkan@cbu.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/my-orkid?orcid=0000-0001-9553-5646>

1. GİRİŐ

Uluslararası iktisadi adalet; üretilmiş, üretilmekte olan ve üretilecek malların ve hizmetlerin hakkaniyete uygun şekilde bireyler, halklar ve uluslararası boyutta tahsisini içeren bir norm şeklinde tanımlanabilir. Adaletin hem bir alt boyutu olup hem de küresel kapsayıcı etkisi olan uluslararası iktisadi adalet nosyonu, neredeyse tüm milletlerin ulaşmayı hedeflediği ve fakat başarma konusunda zorluk yaşadığı uygulamalar, politikalar bütününe içermektedir. İŞte bu yüzden adalet, iktisadi adalet ve bunlara bağlı olarak uluslararası iktisadi adalet kavramlarını tanımlayıp gerekçelendiren düşünürlerin analizlerini irdelemek gerekmektedir. Anılan konuda fikir beyan eden önemli düşünürlerden biri olan John Rawls, açıkladığı halk ve ulus, halk ve devlet ayrımlarıyla birlikte bunların birbirleriyle yaptıkları iş ve iŐlemlerde karşılıklı eşit (veya denk) davranışlarının temellerinin neler olması gerektiğini ortaya koymuştur.

Doğal kaynaklar varoluŐları itibariyle dünya genelinde eşit ve simetrik olmayan bir dağılım göstermektedir. Geçmişten günümüze değin kaynakların kullanımında ortaya çıkan eşitsizlik, bunlara ulaşım ve bunların elde edilip muhafazası hususunda inanılmaz bir rekabeti ortaya çıkarmaktadır. Liberal piyasa yapısını özümsemiŐ ve serbest rekabete dayalı ticari faaliyetleri teşvik eden ülkeler ile bölgeler zaman içerisinde iktisadi anlamda ön plana çıkarak uluslararası iktisadi adaleti kendi lehlerine bozmuŐtur. Böylesi bir dünyada adalet talebi, artık savunma ve barınma ihtiyacının ötesine geçmiŐtir ve Rawls da bu talepleri dile getiren öncü isimlerden biri olup konuyla ilgilenen düşünürlerin dikkatini çekmektedir (Martin, 2015:744). Ortaya çıkan çatıŐmaların çözümlenmesi için tanımlanması gerektiğinde iktisadi adalet ile küresel adalet her Şeyden önce dağıtım adaleti olarak görölmektedir. Ancak adalet kavramının uluslararası ilişkilerde sınırlı bir rolü vardır. Çünkü uluslararası hukuk ‘‘amaçlı bir birliktelik’’ anlayıŐından çok ‘‘pratik bir birliktelik’’ olarak tezahür etmektedir. Nitekim pratik birliktelik, genellikle farklı amaçlara sahip olsalar bile her birinin bu amaçlar doğrultusunda takip etmesi gereken kurallar üzerinde anlaşmaya vardığı kişiler arasındaki bir ilişki şeklinde tanımlanabilir. Dolayısıyla Rawls'ın analiz biçimiyle, küresel adaletin ve buna bağlı olarak uluslararası iktisadi adaletin sağlanması amacına, en iyi şekilde, pratik birlikteliğin temel kurallarına saygı duyulursa hizmet edilebilir (Chimni, 2013:268-269). Bunun yanında uluslararası iktisadi adaletle ilişkin kozmopolit görüş, etik bir bakış açısından insanların herhangi bir ulus-devletin değil, gezegenin vatandaşları olduğu şeklinde bir gerekçelendirmeye sahiptir. Dolayısıyla her birey, global mutluluğu ve refahı en üst düzeye çıkarıp ortak sorumlulukta payına düşeni kabul etmek gibi ahlaki bir görev ile yükümlüdür (Kapstein, 2004:24).

Adalet Teorisi (Rawls, 2007; Rawls, 1999) eseriyle başlatıp *Siyasal Liberalizm* (Rawls, 2017) ile teoriden yerel pratiğe doğru aşamalar halinde iŐledięi düşünce sistematığını daha ileri bir genişlikte açıklama gereği duyan Rawls, adalet perspektifini *Halkların Yasası (The Law of Peoples)* eserinde, uluslararası ilişkiler kapsamında ortaya koymuştur. O, Şöyle der: ‘‘Halkların Yasası derken, uluslararası hukuk ve uygulamaların ilke ve normları için geçerli olan belli bir siyasal görüŐe ait hak ve adalet kavramını anlıyorum’’ (Rawls, 2006:1; Rawls, 2000:3). İrdeleyerek betimlediği uluslararası iktisadi adalet konseptinde, bu monografinin bir bilimsel çalışma ya da ders kitabı olmadığını söylemektedir. Nitekim yaptığı çalışmanın amacının tamamıyla gerçekçi bir ütopyanın tatbikinin mümkün olup olmadığını, eğer imkan dahilinde ise hangi koşullar altında gerçekleştirilebileceğinin sorgulanması olduğunu vurgular (Rawls, 2006:4). İdeal Şartları tasvir eden görüŐlerinin geçerliliği her daim tartışmalı olsa bile fikir düzeyinde teşvik ettiği ‘‘hakkaniyet olarak adaletle uygun kurumları inşa eden küresel bir sosyal sözleşme önerisi’’ dikkat çekicidir. Buna bağlı olarak iktisadi adaletin tesisi için ele aldığı birtakım kurallar, yaptırımlar, yardımlar silsilesi sayesinde anlam bulan muhtemel politikalar seti öngörüsü de mühimdir. Müteakabiliyet esasına dayanan argümanları mütemadiyen siyaset felsefesine

meylediyor gibi görünse bile aslında ana eksen, ekonomik işlemlerin düzenlenmesi faaliyeti oluşturmaktadır.

Rawls, adil toplum analizini uluslararası sistem düzeyine taşıma çabası gütmektedir. Rawlsçı bir toplumsal sözleşme "düzenli" veya "liberal" halklar hayalini ortaya koymaktadır. O, iktisadi adaletin hem kozmopolit hem de uluslararası refah teorileri bağlamında çözülemeyeceğini düşünmektedir. Çünkü uluslararası boyuttaki eşitsizlik bağlamında farklı liberal toplumlarda, örneğin iş ve boş zamana karşı farklı tercihlere sahip olduklarından, bu bakımdan gelir farklılıklarında adaletsizlik olduğu söylenemez (Kapstein, 2004:7). Dolayısıyla adalet algısının yerel, bölgesel ve liberal, liberal olmayan toplumlarda farklılaşması yüzünden her durumu kapsayan bir uluslararası iktisadi adalet formülü geliştirmek çok zordur.

Kuramların belirli normlar çerçevesinde tasvir ettiği yapıların ötesinde Rawls'ın betimlediği gerçekçi ütopyanın varsayımı, iyi düzenlenmiş ve yeterli derecede adil halkların mevcut olduğuna yönelik düşünceler sunmaktadır. Hükümet eylemleri ekonomik, toplumsal ve siyasal ahengi daimi kılmaya yönelik koordinasyon kapasitesini geliştirinceye kadar tanımlanan bu iyi düzenlenmiş ve adil addedilen halkların, uluslararası politika kuramında önem arz eden bir konumu olamaz. Fakat uygulamalar dahilinde bu gerçekleştiğinde -çünkü Rawls, Kant'ın önermelerini izleyerek bunun olacağına inanır- tanımlanan halklardan oluşacak topluluk, tatmin edilmiş halklardan oluşan bir grubun varlığına imkan verir. Temel ihtiyaçları ve diğer çıkarları, istekleri zaten sağlanmış bu halklar, normal şartlar altında birbirleriyle savaşacak herhangi geçerli (ve gerekli) neden bulamayacaktır. Topluların (halkların) ötekilere kendi dinlerini benimsetip kabul ettirme, daha geniş toprakları zapt etme ya da başka halklar üzerinde siyasal egemenlik kurma gibi hedefleri olmayacağından bilindik savaş nedenleri bu toplumlarda geçerlilik kazanamayacaktır. Mütekalibiyet esasına dayanan makul müzakere ve ticaret yoluyla kendi ihtiyaçlarını tatmin eden halklar, ekonomik çıkarlarını en üst düzeyde sağlayabilirler. Zaman içinde bunun hangi nedenlerle ve nasıl oluşacağını ayrıntılı açıklaması uluslararası siyaset kuramının en önemli parçası olacaktır (Rawls, 2006:20). İktisadi adaleti sağlayacağına inandığı bu formülasyon, Rawls için halklar arası dengenin tesis edilerek korunup dış ticaret hadlerinin en verimli değerlere taşınabileceği çözümü sunmaktadır. Ulus devletlerin sınırlarını ortaya koyan belirli alanlarda yurttaşları için en ideal koşulları ortaya çıkarma ideali, bu bağlamın tezahürüdür. Şüphesiz savaş ekonomisi de başlı başına muazzam bir iktisadi etki doğursa bile savaşın neden olduğu zararlar ortadadır. Dolayısıyla sürdürülebilir barış herkesin yararına olabilir. Bu bağlamda ebedi barış hedefinin temellerini oluşturacak kavramları, kuralları ele almak yerinde olacaktır.

2. HALK VE ULUS AYRIMI

Rawls ulus ile halk kavramları arasında ayrım yapar. John Stuart Mill'den hareketle Rawls'ın ulus tanımı şöyledir: Bir kısım insan eğer kendi aralarında mevcut bulunan fakat başkalarıyla benimsenmeyen ortak duygular etrafında birleşmişse, anılan bu duygular onlarda diğerleriyle değil de birbirleriyle daha yoğun ve istekli bir biçimde iş birliği yapma, aynı hükümetin kontrolünde yönetilme ve bu hükümetin yalnızca kendileri veya kendilerine ait bir kısım bireyler tarafından kurulması isteğini ortaya çıkarıyorsa onların bir "ulus" oluşturdukları söylenebilir (Mill, 1977:546'dan aktaran Rawls, 2006:24). Rawls "halk" ve buna bağlı olarak karşılıklı ilişki içerisinde "halklar" terimini kullanmayı tercih eder. O, buradaki kastının, halkları geleneksel olarak algılandığı biçimiyle devlet kavramından kesin olarak ayırmak olduğunu belirtmektedir. Halkların onlara has tekel özelliklerini vurgulayarak ahlaki karakterleri ile rejimlerinin yeterli derecede adil, hakkaniyete uygun ya da düzgün bir doğası olduğunun altını çizmeye çalışır. Buradan hareketle halkların egemenliklerinden türeyen haklarının ve görevlerinin makul koşullarda öteki halklarla birlikte onaylayacakları *Halklar Yasası*'ndan doğduğunu söylemektedir. Onların adil ve düzgün toplumlar olarak davranışlarının nedenleri

uluslararası adalet ile ilgili ilkelere uygundur. Halklar sadece akılcı çıkarları doğrultusunda, sağgörülü veya devlet çıkarları şeklinde ele alınan bir saikle hareket etmemektedir (Rawls, 2006:28). Rawls'ın ulus ile halk arasında yaptığı temel ayrımın, devlet kuran bilinç düzeyinde olduğunu belirtmek yerinde olur. Çalışmasında uluslardan ziyade halkları değerlendirmesi makul addedilebilir ve fakat iki kavramın birbiriyle kesin şekilde ayrılan insan topluluklarını tarif ettiği savunusu yanıltıcı olabilir. Halk kavramı daha kapsayıcı görünmektedir. Dolayısıyla birlikte yaşamın, karşılıklı etkileşimi gerçekleştirmenin, kültürel paylaşımı etkin hale getirebilmenin farkına varan toplumlar, devletlerin yapabileceğinden çok daha fazlasını hayata geçirebilirler.

3. HALK VE DEVLET AYRIMI

Halk ve karşılıklılık içerisinde halklar, yukarıda açıklandığı biçimiyle insanların birlikte yaşama fonksiyonunun kendine has ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletler ise buradan türeyen bir aygıttır. Devletler ile halkların söylem ve eylem bazında farklılık arz eden durumları uluslararası adalet uygulamalarına sirayet etmektedir. Devlet paradigması, halkın genel eğilimleriyle çelişirse hem vatandaşlar nezdinde hem de küresel kamuoyunda "ceberut devlet" algısına yol açar. Rawls bu durumu Gilpin'in görüşlerine de başvurarak şöyle açıklamaktadır: "Uluslararası ilişkilerin tipik görüşü temelde Thukydides zamanından beri değişmedi ve bu görüş, küresel bir anarşi ortamında devletlerin iktidar, prestij ve servet mücadelelerinin hâlâ dünya siyasetinin gündemini işgal ettiği günümüzde de aşılamadı" (Gilpin, 1981:7'den aktaran Rawls, 2006:29). Dolayısıyla Rawls, mevcut muktadir konumdaki hükümet ile devlet paradigmasının ve ötesinde ise devlet ile halkın idrak düzeyinin farklılaştığını belirtir. Bunun mahiyetinin hangi raddede olacağı hususu ise akılcılığın, iktidar kaygısının ve devletin temel çıkarlarının nasıl sağlandığına bağlıdır. Pek tabii bu ayrım, ekonomik menfaatleri sağlayan öğelerin nasıl dağıtılacağına ilişkin çatışma ortamının yumuşak veya sert oluşuna göre değişiklik gösterebilir.

Belirli bir zaman diliminde eğer devletler her şeyin başında iktidarlarını önemseyip çıkarları doğrultusunda diğer toplumlara kendi değerlerini kabul ettirmeyi, sınırlarını genişletmeyi, uluslarına şan ve onur sağlamayı, ekonomik güçlerini öteki devletlerden daha fazla artırmayı şiar ediniyorlarsa o zaman devletler ile halklar arasındaki fark çok büyük boyutlara ulaşır (Rawls, 2006:29). Halkları devletlerden ayırmak -özellikle çıkar çatışmaları ve dahi savaşların yaşandığı dönemlerde- mühimdir. Yönetici elitin bazı ideolojik yanılsamalarını milletlerine empoze etmesi sonucu manipülasyonlara maruz kalabilen geniş kitleler, duygularıyla hareket etme eğilimi gösterebilir. Bir süre sonra yüksek sesle dillendirilmeye başlanan milli duyguların yoğunluğu, halkı ilerleyen süreçte zora sokabilecek uygulamaları o anda göze hoş gelen bir düzeye getirebilir. Politika ve siyaset üreten kişiler, devlet adamı bilinciyle hareket etmediğinde tezahür edebilecek kötü iletişim ortamı, uluslararası krizleri körükleyebilir. İşte bu gibi hallerde, Rawls ileride birlikte yaşamayı mümkün kılacak halkların uyumunu, devletlerin (dolayısıyla ilgili yöneticilerin) varlığından ayırmanın önemini vurgulamaktadır. Çünkü gündelik siyasi, sosyal ve ekonomik çıkarları uğruna halklarının bugünlerini ve geleceklerini tehlikeye atabilecek tekil yahut organize faaliyetlerde bulunan bireyler grubu, kendi adlarına rasyonel hareket ediyor görünseler bile ortak iyiliğe hizmet etmiyor olabilirler. Dolayısıyla devlet (ve anılan zaman diliminde devlet aygıtını kontrol eden erk) ile halk ayrımı çok ciddi bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rawls'a göre çok mühim olan hususlardan biri halklar ile devletleri birbirinden ayıran farktır. Ona göre adil, makul ve rasyonel halklar diğer halklara normal şartlar altında saygı duymaya, saygı göstermeye ve onların bağımsızlıklarını, eşitliklerini tanımaya kesinlikle hazırdır. Kastedilen eşitlik, Birleşmiş Milletler vb. gibi ideal organizasyonel iş birliğine dayalı kuruluşlarda bazı eşitsizliklerin kabul edilmediği anlamına gelmez. Bu; makul, adil ve rasyonel addedilen toplumların vatandaşlarının, kendi

liberal toplumlarındaki süregelen ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri kabul edişleri ile uygunluk göstermektedir. Dolayısıyla halkların akılcılık üzerine kabulleri ve makul addedilen özellikleri, kısmen öteki halkların siyasal ve toplumsal iş birliğinin hakkaniyet olarak adalete dayalı koşulları tanımaya hazır olmalarına bağlıdır. Çünkü -başka eşit halkların da razı olacaklarına inandıkları şartlar ortaya konduğunda- uzlaşılabilir uluslararası koşullara riayet edeceği belirtilen halk, diğer halkların bazıları ileri sürülen koşullara uymadığında kazançlı çıkacağını bilse dahi o şartlara uymaktadır (Rawls, 2006:36). Dolayısıyla uluslararası mütakabiliyet temelinde gerçekleşen bu eylem ve işlem silsilesi ile halkların sürdürülebilir barış ortamı ümidi pekişmektedir. Bunun da ötesinde, daha yüksek ideallere (örneğin refah, gelir dağılımında adalet, düşük enflasyon, yüksek istihdam vs.) ulaşma ihtimali artmaktadır. Devletlere ve hükümetlere düşen asli görev, makul koşullar altında sulh koşullarını daimi kılmak ve yerel, ulusal, küresel iş birliğini geliştirmektir. Bunları gözlemleyen yurttaşlar da doğal olarak uygulanan politikalara desteklerini artıracaklardır.

4. EŞİT HALKLARIN KARŞILIKLI HOŞGÖRÜ İLKELERİ

Halkların birbirlerini karşılıklı hoşgörüyü dayalı olarak kabul etme potansiyeli dikkat çekici bir konudur. Rawls'a göre, Halklar Topluluğu içindeki halklar, kendilerini (tabiiyetinde buldukları toplumun siyasal görüşüne göre) özgür ve eşit halklar kapsamında değerlendirirler. Yurttaşlar ahlâki güç ve yüksek çıkarlar doğrultusunda kendilerini nasıl göreceklarını, siyasal görüşün tayin ettiği yerel örneğe uyumlu olmakla birlikte onu aşan bir düzlemde algırlar. Dolayısıyla devletler birbirlerini aynı seviyede görmeseler bile halklar, diğer halkları hoşgörerek eşit kabul etmeye kesinlikle hazırdır. Bunu *A Theory of Justice*'tekine benzer şekilde tatmin eden birtakım ilkeler mevcuttur. Bu ilkeler şunlardır (Rawls, 2006:35-38):

1. Halklar, bağımsızdır ve özgürdür, diğer toplumlar bu bağımsızlığa ve özgürlüğe saygı duyup anlayış göstermelidir.
2. Halklar, yaptıkları sözleşmelere (antlaşmalara) ve bunlarda belirlenen taahhütlere uymalıdır.
3. Halklar, haklar ve yükümlükler açısından eşittir ve onları bağlayan karşılıklı sözleşmelerde taraftır.
4. Halklar, diğer halkların işlerine müdahale etmeme sorumluluğunun bilincinde olup bu yükümlülüğün gereklerini gözetmelidir.
5. Halklar, çeşitli müdahaleler karşısında nefsi müdafaa (savunma) hakkına sahiptir; buna karşın kendilerini savunma gayesi haricinde savaş çıkarma hakları bulunmamaktadır.
6. Halklar, üzerinde anlaşma sağlanmış insan haklarına riayet etmelidir.
7. Halklar, savaş halinde iken uluslararası hukuk ve savaş hukuku bağlamında bazı belirli sınırlamalara uyma zorunluluğuna tabidir.
8. Halkların; düzgün, adil toplumsal ve siyasal rejime sahip olmalarının önünde bulunan çeşitli engelleyici koşullar altında yaşayan öteki halklara, yardım etme sorumluluğu bulunmaktadır.

Sayılan bütün bu ilkelerin, ideal kurama dayalı olan gerçekçi ütopyanın halklara tatbik edilmesi halinde anlam kazanabileceği unutulmamalıdır. Halkların; sosyal, kültürel, siyasi, iktisadi ve uluslararası ilişkiler açısından kendilerini zorlayan çeşitli zorluklarla yüzleştiği gerçeğini ortaya koyan Rawls, bu ilkelerin olası her durumu kapsayamayacağını ve birtakım eksikliklerinin olduğunu bilmektedir. Mütakabiliyet esasına dayalı olarak yapılan anlaşmaların, iç ve dış etkiler nedeniyle halklar ve bunların iradelerinden türeyen devletler nezdinde uygulanmasının zor hale gelmesi her zaman ihtimal dahilindedir. Dolayısıyla yukarıda ele alınan ilkeler, mutlak emredici normlar barındırsa bile icraat

bakımından bağlayıcı politikaları hayata geçirmede her zaman etkili olamazlar. Rawls, bu ilkelerin yine de diğer faydacı, sezgici, mükemmeliyete dayalı ilkelerden üstün olduğunu söyler.

Rawls, *Halkların Yasası*'nda tam iç özerklik hakları ve kendi çıkarları için savaşa gitme hakları olan geleneksel egemen devletler fikrini reddederek hem kozmopolitlerden hem de devletçilerden farklı bir konum ortaya koymaktadır. O, devletleri sadece meşru müdafaa için savaşa girmelerine izin veren ve iç egemenliklerine insan haklarından kaynaklanan sınırlar koyan uluslararası hukuk biçimine bağlı makul bir halklar hukukuna tabi olarak görür. Rawls, uluslararası iktisadi adalet için temel unsuru bireyler olarak belirleyen görüşleri öteleyerek odak noktasını halklara çevirir. Ona göre halklar, toplumsal iyilik anlayışını onayladıkları ve eylemlerini kamu kültürlerine yerleşik makullük mülhazalarıyla sınırladıkları doğal bir ahlaki doğaya sahiptirler. Rawls'ın uluslararası iktisadi adalet teorisi ve ilkeleri; tüm insanlara eşit saygı ve ilgi gösterilen, uluslararası ve yerel toplum arasındaki iş bölümü fikrine dayanmaktadır. Dolayısıyla bu ilkelerin kavramsal çerçevesi doğrudan ve sadece düzgün organize olmuş liberal toplumlarda yaşayan bireyler için değil, uygulandıkları toplumların temel çıkarları dikkate alınarak gerekçelendirilmelidir. İlkelerin hepsi liberal temelli olmak zorunda değildir. Zira karşılıklık (mütekabiliyet) ilkeleri, başkalarına, makul bir şekilde reddedebilecekleri koşullar dayatmamalarını gerektirir (Satz, 2009:633-634). Farklı hayat evrenlerine sahip bireylerden oluşan çeşitli halkların, ortak bir zeminde uluslararası iktisadi adalet normlarını idrak ederek birlikte ve empati içinde karşılıklı ekonomik, hukuki, siyasi faaliyetlerde bulunabilecekleri kapsayıcı bir sistemi oluşturmanın yolu buradan geçmektedir.

Halkların sahip olduğu haklar, üzerinde buldukları alanla yoğun ilişki içindedir. Herhangi bir bireye, kontrolüne sahip olduğu şeylerin değerini koruma ve o değeri muhafaza etmediğinde kaybetme mesuliyeti (sorumluluğu) verilmediği müddetçe o değer, yok olmaya mahkumdur. Burada kastedilen değer, halkın toprağıdır. Kişiler ve onların birlikte yaşama isteklerinin tezahürü olan halklar, ortak iradelerinden türeyen devleti ebediyen destekleme kabiliyetini bünyelerinde barındırırlar. Tercihleri doğrultusunda seçtikleri hükümetlerince örgütlenen hiçbir halk, birinci ilke olarak başka halklara faydalı olmanın bunun kendilerine yüklediği güçlüklerden daha öncelikli olduğunu kabul etmeye hazır değildir. Dolayısıyla klasik veya sıradan bir faydacılık ilkesi, iyi düzenlenmiş halklar nezdinde meşru addedilmez. İyi düzenlenmiş halklar, halkların karşılıklı eylem bütünlerinde eşitlik ilkesine dayalı muamelelerde bulunmasında ısrarlıdırlar ki bu faydacılık ilkesinin hiçbir şekilde uygulanmasına izin vermez (Rawls, 2006:40-42). Mülkiyet kurumunun işlevi olarak ortaya koydukları birlikte yaşama ve alanı savunma isteği, halkları (bir bakıma milletleri) birleştirmektedir. Halklar, hakkaniyete uygun şekilde hayatlarını sürdürebilme hakkını ve buna uygun yerleşim yerlerinin huzurlu ve güvenli olduğunu idrak ettiklerinde diğer halkların da bu hakka sahip olmasının değerini daha iyi anlayacaklardır. Bu aşamadan sonra, güvence altına alınmış ekonomik faaliyetlerin uluslararası iktisadi adalet nosyonu altında gerçekleştirilme olasılığı doğmaktadır. Ulusların fetih amacı gütmeyen politikalarının zihinsel arka planında bu argüman yatar. Halklar ve onların devletleri, savaş yerine barışı tercih ettiklerinde iktisadi adaleti tesis etme adına daha özgür ticaret ortamı oluşacaktır. Mülkiyet hakkına riayet etmek, ekonominin asli unsurlarındandır. Bunu etkin şekilde uygulayan halklar, uluslararası arenada saygın konuma yükselerek refah seviyesini yükseltebilecekken; tam aksine hareket eden halklar, yoksulluk ile birlikte dışlanmışlıkla yüzleşecektir.

5. ULUSLARARASI İKTİSADİ ADALETİ SAĞLAYACAK İLKELERİN EKONOMİK ETKİLERİ

Dünya genelinde özellikle son yüzyılda meydana gelen nüfus artışıyla birlikte ekonomik faaliyetler artış göstermiştir. Her insan belirli tüketim kalıplarına sahip olsa bile tüm toplum yahut tüm insanlık ele alındığında kesin hatlarla tespit edilmiş tüketim davranışları analizi yapmak zordur.

Dolayısıyla tekil bireylerin toplamından daha fazlasını ifade etmekte olan halk ve bunların ortak yaşama, yönetilme arzusunun tezahürü olan devlet ile diğer halkların ve diğer devletlerin karşılıklı müzakere ve mübadele süreçleri günden güne daha çetrefilli hale gelmektedir. Uluslararası alanda ekonomik organizasyonunun sürdürülebilir hale getirilebilmesi için küresel mal ve hizmet piyasalarının adil, hakkaniyete uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Rawls'a göre sosyal, siyasi ve iktisadi anlayış bakımından liberal eğilimleri benimsemiş halklarda rekabete dayalı serbest bir pazar yapısının işler hale getirilmesi uzun dönem üretim ve istihdam politikaları açısından herkesi daha fazla refah sahibi olma hususunda teşvik etmektedir. Dolayısıyla ekonomik gelişimini üst seviyeye çekebilmiş uluslar; global piyasaları monopol, oligopol veya kartel şeklinde yapılmış belli başlı çok uluslu şirketlerin insafına, kontrolüne bırakmayacak adil bir uluslararası mutabakat sağlama yönünde faaliyetlerde bulunurlar. En azından Rawls'a göre bunu yapmalıdırlar. Her ne kadar teorik bir çapa görevi görüyor gibi olsa bile hiçbir halkın ekonomisinin küresel bazda küçük mü yoksa büyük mü olduğunu bilmediği bir bilgisizlik peçesinin geçerli olduğu ütöpik analiz biçiminde bütün halklar, global piyasalarda özgürlüğünü ve rekabeti tesis edip koruyacak adil, hakkaniyete uygun uluslararası iktisadi adalet kriterleri üzerinde anlaşmaya varacaklardır.

İktisadi eşitlik kimi zaman mutlak anlamda bazı yerlerde ve zaman dilimlerinde olabilir fakat mevcut ekonomik konjonktür göz önüne alındığında, bu durum istisnadır. Aslolan iktisadi adaletin tesisiyle sağlanabilecek göreceli eşitliğe yönelik ilkeler üzerinde uzlaşıp, sağlanmasına yönelik politikalar geliştirerek uygulamaktır. Fakat doğal kaynaklar, nitelikli insan gücü, komşular bakımından avantajlar sağlayan bir coğrafyaya sahip olan ülkeler ile bunları bünyesinde barındıramayan ülkeler, haklar ve yükümlülükler karşısında eşit addedilseler bile icraat kısmı kesinlikle aynı olamaz, olamamaktadır. Bu durumda halklar, küresel eşitsizlikleri giderecek politikaların üretilmesine (gönüllü olmasalar bile) katkıda bulunurlar. Rawls'a göre ifade edilen kavram, "yardım etme yükümlülüğü" şeklinde ortaya çıkar. Halklar, uluslar ve devletler sahip oldukları maddi imkanlar doğrultusunda yakın veya uzak komşu devletler, zorluk içindeki halklara yardımda bulunurlar. Pek tabi yardımın boyutları ihtiyaç duyulan alana, yardım edilecek ulusların maddi güçlerine ve bunların da ötesinde siyasi açıdan konjonktürel gereklere göre belirlenmektedir. Doğrudan yardım yanında uluslararası organizasyonların bünyesinde oluşturulan fonlar da kullanılmaktadır.

Karşılıklı olarak uzlaşma sağlamış ve kendilerini liberal halklar şeklinde konumlandırmış toplumlar yasal prosedürleri mütemediyen daha çabuk çözebilmektedir. Yapılan yardımların kamuoyuna açıklanması da nispeten daha kolaydır. Çünkü liberal halklar, caydırıcı güç olarak silahlı kuvvetlerinin yerel ve uluslararası etkinliğinden ziyade yurttaşlarına sağladığı sosyoekonomik imkanları artırıp refah toplumu olabilme hedefini ön plana çıkarmaktadır. Bu gerekçelendirmeyle tesis edilen yapı, adalet ve iktisat nosyonlarını istikrarlı bir şekilde sürdürebilir ve liberal halkların motivasyonunu işler hale getirir (Rawls, 2006:44-48). Hukuk, adalet, eşitlik, serbest rekabete dayalı kazanımlara ulaşabilme temelinde organize edilmiş anayasal düzene sahip bu liberal halklar, Rawls'a göre uluslararası iktisadi adaletin teminatı olabilir. Batı demokrasilerinde daha çok görüldüğünü düşündüğü bu yapı, her ne şekilde yönetiliyor olursa olsun diğer halkların yönetim tarzlarına müdahale etmeden varlığını sürdürebilir. Büyük insanlık suçları veya soykırımlar olmadığı müddetçe diğer halklara müdahale edecek herhangi bir argümanı geçerli kılmayan bu anlayış, kuşkusuz ekonomik çıkarlar uğruna da istismar edilmemelidir. Ona göre liberal halkların bulunduğu coğrafyalarda oluşturulacak sosyal, siyasi, hukuki ve iktisadi özgürlük iklimi, diğer halklar için referans ve cazibe şeklinde ortaya çıkarak liberalleşme yolunda teşvik edici etkiler gösterecektir. Söylem düzeyinde güzel olsa bile çoğu zaman reel politik, çizilen çerçeveye izin vermez.

Rawls ve onun görüşlerine sahip olan düşünürler için liberal, demokratik ve kapitalist ekonomik yapıya sahip anayasal hukuk devletleri ve halkları istikrarlıdır ve ideali temsil etmektedir. Bu, kendi mantık çerçevesi ve yaşam alanı açısından anlaşılabilir. Teoriden pratiğe zorluk çıkaran unsur ise çeşitli yönetim sistemlerinin varlığıdır. Kendilerini liberal ve demokratik olarak konumlandırmış halkların birbirleriyle iş birliği yapması ve yardımlaşması belirlenen şartlar dahilinde çok kolaydır. Dolayısıyla herhangi bir öğreti, ideoloji, din ve bu öğretinin, ideolojinin, dinin ortaya koyduğu kurallar bağlamında inşa edilmiş yönetim sistemlerine sahip olan halklar ile liberal halkların mutlak mutabakatı olamasa bile mümkün olabilecek en iyi şartlarda müzakere edebileceği zemin oluşturulmalıdır. Bunu sağlayan asli unsur, uluslararası iktisadi adaleti teşvik eden uygulamaların zorla değil cezbedici şekilde sunulmasıdır. Rawls için savaşmadan; ticaretin adil şekilde yapılabileceği koşulları sürdürülebilir hale getirmek, liberal halkların diğer halklara karşı otonom görevidir. Çünkü bu şartları oluşturan ideal biçim liberal halklar ise ideal olmayan halkları uluslararası adalet ilkelerine yaklaştırıp benimsetme görevi de onlara düşmektedir. Söylem ile eylem uyuşmalıdır.

6. LİBERAL OLMAYAN HALKLARA KARŞI LİBERAL HALKLARIN GÖSTERECEĞİ HOŞGÖRÜNÜN ULUSLARARASI İKTİSADİ ADALET BOYUTU

Rawls, uluslararası iş birliği ve yardımlaşma uygulamalarının önemini vurgulayan düşünürlerden biridir. O, liberal olmayan halkların diğer halklar nezdinde makul düzeyde anlayış ve hoşgörü ile muamele edilme hakkı olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla liberal halkların liberal olmayan haklara yönelik olarak tatbik edecekleri uluslararası prosedürleri belirleme sürecinde sınırların genişletilmesi veya daraltılması aynı zamanda hoşgörünün limitlerini belirlemektedir. Rawls için bu hoşgörü; liberal olmayan bir halkın diğerlerine karşı davranışlarını, eylem biçimlerini değiştirmek için ekonomik, askeri veya diplomatik yaptırımlar empoze etmekten ziyade onları "Halklar Topluluğu" ilkeleri itibariyle gerektiği gibi saygın bir üye statüsünde görmekle başlar (Rawls, 2006:63). Barış ile gelen hoşgörü koşulları iktisadi yapıya sirayet eder. Ona göre birinci adalet ilkesini kesinlikle tatmin edip demokrasiyi benimseyen kurumları inşa edebilmiş liberal halklar, insanları nispeten ve gerekli düzenlemeler kısıtlı bağlamında özgür bırakan ekonomik politikaları uygulama konusunda daha başarılıdır. Hoşgörü iklimi, uluslararası ticarete barışı ve yoğun etkileşimi sağlayıp liberal savların idealize ettiği uluslararası iktisadi adaleti gerçekleştirme ihtimalini artırmaktadır. Halihazırda sahip olmadıkları ya da kendileri üretince daha fazla maliyetle elde edecekleri malları ve hizmetleri demokratik, liberal ve dost ülkelerden daha uygun şartlarda temin edebileceklerini anlayan ülkeler ticari anlamda sınırlarını hoşgörü temelinde yumuşatırlar veya kaldırır. Liberal halklar, liberal olmayan halklara (en azından *a priori*) bir kapsamlı doktrini veya benimsedikleri devlet dinini kabul ettirmeye çalışmayacaklarından ticaretin getireceği menfaatlere yoğunlaşmaktadırlar. Dolayısıyla ideal durumda, liberal olmayan halklar ile uygun ticari koşullar devam ettiği müddetçe hoşgörünün genişleyerek devam edeceği söylenebilir. Fakat Rawls'a göre ekonomik çıkarlarını tahakküm altına almak için ceberut bir güç dikte edebilecek mutlak askeri zafer peşinde koşan (liberal veya olmayan) tek bir güçlü devletin mevcudiyeti savaşı ve savaşa sürekli hazırlıklı olma halini daimi kılmaya yetip hoşgörü koşullarını kısıtlar.

Uluslararası organizasyon, bu sisteme dahil olan kurum ve kuruluşlar, Rawls'ın tanımıyla *Halkların Yasası* üzerinde uzlaşma sağlamış olsalar dahi zaman içerisinde buna karşı çıkan liberal olmayan halklar ve bunların ortak iradesiyle hayat bulan devletler ortaya çıkabilir. İşte bu türden devletler Rawls'a göre "yasa tanımaz devletler (*outlaw states*)" olarak karşımıza çıkar (Rawls, 2006:xx). Yasa tanımaz devletlere karşı savaş açılacak mı yoksa makul ölçüler içinde siyasi ve ekonomik ilişkiler sürdürülecek mi soruları önem arz etmektedir. Liberal halkların iyi düzenlenmiş toplumlarının yasalarla bağlı olan devletleri ve yöneticileri yasa tanımaz devletlere karşı mümkün olan

en yüksek hoşgörü düzeyinde makul ölçüler sınırında muamele etmek zorundadır. Çünkü savaş şartlarını oluşturmak ve çatışmak uluslararası arenada zor olmayan bir husus olarak devletlerin karşısına çıkabilir. Barış, tarihe bakıldığında en zor elde edilen şeylerden biridir. İşte çeşitli zorluklarla sağlanabilen barışı sürdürülebilmek için liberal halkların devlet yöneticileri ideal biçimde tasvir edilen Halklar Yasası ilkelerinden kısmen ve geçici olarak taviz verebilir. Bu, rasyonel ve makul addedilen bireylerin kolaylıkla olmasa bile nihayetinde kabul edebileceği kamusal aklın eylem biçimidir.

Hoşgörü, olası her duruma karşı üstün bir şefkat ile yaklaşılmasını gerektirmediği gibi hoşgürsüzlük de diğer devletlerle olan ilişkilerde ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlara karşı direkt askeri ve ekonomik müdahaleleri gerektirmez. Liberal olmayan halkların yaşam tarzını ve gündelik davranış kalıplarını değiştirmeye yönelik dışarıdan ve doğrudan gerçekleştirilen hamleler, o halklar nezdinde ters etki oluşturabilir. Dolayısıyla liberal halklar, sahip oldukları kıstasları genel geçer en iyi ilkeler addetmeyi bırakmasalar da bunları liberal olmayan halklara empoze etmeye çalışmamalıdır (Rawls, 2006:63-64). Belirli bir "en iyi konsepti" içinde liberal, demokrat değerleri benimsemiş halklar ile bunlarla taban tabana zıt ilkelere sahip halkların insana yaraşır biçimde siyasi, hukuki ve iktisadi anlaşma sistemi oluşturması hiçbir zaman kolay olmamıştır ve dolayısıyla bundan sonra da olmayacaktır. Üretim ve tüketim davranışları açısından benzer kalıplara sahip olan ve Rawls'ın deyişiyle iyi düzenlenmiş liberal halklar uluslararası ticari işlemleri kendi aralarında yönlendirme konusunda daha istekli bir biçimde hareket etmektedir. Avrupa, ABD, Britanya ile İskandinav ülkeleri bu açıdan birbirlerine yakın konumlanmaktadır. Bu şekilde oluşturulan kapsayıcı bir Batı paradigması, uluslararası iktisadi adalet normlarını belirleme ve diğerlerine benimsetme (doğrudan söylemeler bile dikte etme) saikiyle hareket etmektedir. Doğal olarak kendi halklarının çıkarlarını önceleyen bu uluslar ve devletleri, uluslararası serbest ticaretin faydalarından yüksek sesle bahsederek herkesin yararına olduğunu düşündükleri ilkeleri savunurlar. Fakat benimsedikleri ve diğerlerinin de uygulamasını istedikleri liberal ilkeler, diğer ülkeler için dezavantajlı oldukları üretim alanlarında ithalatı körüklediği için uluslararası iktisadi adaleti bozucu etkiler ortaya çıkarır. Çünkü liberal ticaret koşullarında, gelişmiş ülkelerin yüksek katma değerli malları, gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında daha yoğun talep görür. Bu da yeterli üretim ve döviz olmadığında kontrolsüz ithalat ile dış ticaret açığına yol açar. Dolayısıyla liberal olmayan halkların liberal halklara gösterdiği hoşgörü ve serbest ticaret anlaşmaları aleyhlerine olabilir. Burada *Halkların Yasası* bağlamında kesin addedilebilecek ve her halk için aynı dramatik sonucu ortaya çıkaracak ilkeler setinden söz edilemez. Kimi halklar Rawls'ın teorisinin gerekçelendiği ilkelerden maksimum fayda sağlayarak milli hasılasını üst düzeye çıkarabilir. Ekonomik gelişimi teşvik edici modeller sadece demokrat ülkelerin liberal halklarından çıkacak şekilde genel geçer bir kaide bulunmamaktadır. Aslıolan hoşgörü koşullarını yaygınlaştırıp herkesin daha fazla refah elde edebileceği sistem uygulamalarını küresel aktörlere benimsetebilmektedir ki Rawls, adalet ilkelerini teoriden küresele geçirirken bu şekilde bir metodoloji benimsemektedir.

7. ULUSLARARASI İKTİSADİ ADALET NOSYONU ÇERÇEVESİNDE YAPILMASI GEREKEN UYGULAMALAR

Bilinen (kayıtlı) tarihin 8 milyarı aşan nüfus ile en fazla insan barındıran dönemi olan günümüz, küresel ekonominin yeniden ve fakat farklı bakış açılarıyla analiz edilmesi gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Her bir birey, varlığının getirisi olarak haklara ve yükümlülüklerle sahiptir. Konjonktürel etkiler ve coğrafi kısıtlar altında çeşitli halkların sürdürdüğü yaşam mücadelesi, dünyanın servetini bölüşme ve bölüştürme hususunda belki de tarihin en zorlu zaman dilimini meydana getirmektedir.

Rawls'ın *Halkların Yasası* eseri, ülke tabiiyetinde bulunan coğrafyada adalet ilkelerini benimsemiş ve aynı zamanda uygulamayı şiar edinmiş liberal, demokrat bir halkın ve devletinin hakkaniyete uygun ilkeleri tatmin eden nasıl bir adil dış politika uygulayacağını irdeler. Uluslararası

ilişkilerde her açıdan adil bir düzenin inşa edilebilmesi için yapılabilecek bazı şeyleri açıklar (Rawls, 2006:xi). Bu bağlamda kendi düşüncesinin temellerini Kant'ın *Ebedi Barış*'ında (*Perpetual Peace*) (1795) ve *foedus pacificum*² düşüncesinde bulur. O, anayasal gerekçelendirmeye sahip demokratik bir rejimi, liberal siyaset anlayışındaki toplumsal sözleşme fikrinden hareketle liberal halkların temsilcilerinin diğer liberal halklarla anlaşma yaptıkları yeni bir başlangıç durumu şeklinde tasvir etmektedir (Rawls, 2006:9). Böylesi bir durumda uluslararası iktisadi adaleti tıpkı diğer gereklilikler gibi ele alan kamusal akıl, siyasi iradesini yansıtabilecek ideal biçimleri açıklama çabası gütmektedir.

Düşüncenin kapsamı daraltılıp belirli çerçeve içine alındığında *Halkların Yasası*, iyi düzenlenmiş liberal halklara; hedefleri doğrultusunda hareket etme ve uygulamaları ya da kaçınmaları gereken metotları göstererek yasa tanımaz yönetimlere karşı benimsemeleri uygun olan kalıpları öğretebilir. İyi düzenlenmiş toplumların önde gelen birinci görevi savunmadır. Uzun vadede ise olası bütün toplulukların *Halkların Yasası*'na uymasını sağlamak, iyi düzenlenmiş halklar topluluğunda saygın ve tam bir üye olmak hedefi gelmektedir. Belirlenen silsile ile insan hakları her yerde güvence altına alınabilir. Bütün halkları bu amaç etrafında birleştirilebilmek siyasal bilgelik isteyen ve başarının kısmen şansa bağlı olduğu bir dış politika sorunudur (Rawls, 2006:101). Dolayısıyla teoriden pratiğe aşamalar halinde gerekçelendirilen hakkaniyete dayalı uluslararası adalet ilkeleri, liberal olsun ya da olmasın tüm halkların ekonomik işlemlerinden ve faaliyetlerinden ortaya çıkan ilişkilerine yönelik normları belirleme amacına hizmet ederek global kamusal ortak akıl idealine yaklaşmaktadır.

Uluslararası alan, ekonomik eşitsizliğin bariz olarak göze çarptığı ve kimi ülkelerin çok yüksek refah düzeyine sahip olduğu fakat dünya genelinde temel ihtiyaçları elde etmekte sıkıntı yaşayan insanların çoğunluğu yansıttığı bir tabloya sahiptir. Nitekim Rawls, böyle şartlarla yüzleşmek zorunda kalan halkların yoksulluğunun sosyal ve siyasal yapıdaki yanlışlıklardan, dolayısıyla anılan halkların mal ve hizmet üretimindeki açıklarının etkisini giderecek politikalar üretmemelerinden kaynaklandığını söylemektedir (Rawls, 2006:119). Tespit yapıldıktan sonraki aşama ise bu halklara karşı hangi politikaların uygulanması gerektiğidir. Liberal halkların, onların devletlerinin ve iradelerini yansıtan uluslararası organizasyonların ve kuruluşların hareket biçimi, uluslararası iktisadi adaletin sağlanabilmesi için yapılabileceklerin temel belirleyicisini oluşturmaktadır.

Rawls iktisadi adaletin tesisi için mütemadiyen iyi düzenlenmiş toplum yapısına sahip liberal halklara bir *yardım görevi* yüklenmesini tavsiye etmektedir (Navin, 2013:205-206). Bu görevde ilk kural, yardım edilecek halkta adil kurumlar oluşturulup tüm yurttaşların bunların getirilerinden hakkaniyete uygun şekilde yararlanmasına yöneliktir (Rawls, 2006:116-117). Geçmişten günümüze dek yaptıkları faaliyetlerle uluslararası iktisadi eşitsizliği çok yüksek seviyelere çıkartan bu ülkeler; küresel barış ortamını üretmek, korumak ve sürdürülebilir kılmak istiyorlar ise ihtiyaç halinde olan halklara gereken tüm yardımı yapmak zorundadırlar.

Yardım sadece maddi anlamda değildir. Zorluk içinde bulunan halkların beşeri sermayesini geliştirecek her türlü etkinlik, yardım kapsamına dahil edilebilir. Mütemadiyen liberal olmayan zorluk içindeki halkların dünya algısı, iş hayatındaki pratikleri, üretim potansiyeli vb. liberal halklara nazaran kısıtlıdır. Bu şekildeki halkların kimisinde üretimi sınırlandıran düzeyde az nüfus bulunurken kiminde ise fakirliği körükleyen çoklukta nüfus bulunabilir. Belirli alanda az insan yaşaması üretilebilecek ürün potansiyelini heba ederken, doğal kaynakların ve ürünlerin besleyebileceğinden daha fazla insan bulunması ise kıtlık, açlık, sefalet gibi sorunları beraberinde getirir. Siyaset ikliminin liberal halkların sahip olduğundan neredeyse taban tabana zıt olduğu zorluk içindeki toplumlar, ekonomik kaynakların dağılımında (liberal konsept bağlamında) mutlakiyetçi yönetimlerin baskısını yoğun şekilde hissederler.

² Latince olan bu ifade; kabaca barışı sağlayacak antlaşma, ittifak şeklinde tercüme edilebilir.

Bilim ve teknoloji açısından geri kalmışlık, toplumsal bilincin bireysel hakları tam anlamıyla algılamasına ket vurur. Üretilen ürünlerin katma değer bakımından düşük olması da göz önüne alındığında bu şekildeki imkanlar açısından sınırlı kaynaklara sahip olan halkların normal şartlar altında gelişmesi beklenemez. Dolayısıyla liberal halkların eğitim, teknoloji, bilim alanlarında yardım etme yükümlülüğü zorunlu hale gelmektedir. Refah düzeyi yüksek olan liberal halkların amacı, zorluk içindeki toplumları *Halklar Topluluğu*'na adil şartlar içinde dahil edebilmektir. Uluslararası iktisadi adalet nosyonu bunu gerektirmektedir. İnsanların çoğunun ihtiyaçlarını gidermekte zorlandığı bir ortamda uluslararası güvenlik garanti altına alınamaz. Dolayısıyla yardım yükümlülüğü insana yaraşır bir dünya oluşturulmasında asli unsurlardandır. İyi düzenlenmiş liberal halklar, adil tasarruf ilkesi bağlamında makul addedilebilecek düzeyde kaynak transferini gerçekleştirme imkanına sahip olduklarından bu yardımları, bir tercih veya lütuf olarak değil de zorluk içindeki halkları dünya ile uyumlulaştırmanın zorunlu şartı şeklinde kabul etmelidirler. Çünkü yardım etme yükümlülüğünde birinci kural, iyi düzenlenmiş bir toplum yapısına sahip olan liberal halkın zengin bir toplum olması gerekmediğidir (Rawls, 2006:115-120). Uluslararası alanda yardım etmek eğer mutlak anlamda refaha dayanan zenginliğe ve tercihe bırakılırsa çok az ülke bunu gönüllülük çerçevesinde sürekli olarak yerine getirebilir. Kamuoyu baskısıyla kaynak transferlerini ülke içindeki potansiyel oy getirecek konularda harcama eğilimine sahip yöneticilerin varlığı, uluslararası yardım yükümlülüğünün sadece ülkelerin inisiyatifine bırakılmaması gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Yardım edebilme noktasında makul imkanlara sahip olan liberal halkların bazıları, diğer liberal halkların gücünü aşan düzeyde yardımlarda bulunursa zorluk altındaki halklar üzerinde zımni tahakkümde bulunabilecekleri düşünülebilir. Yahut zorluk içindeki halkların edineceği yardımları çeşitli kıstaslara bağlayıp eğer yerine getirmezlerse kesme taahhüdünde bulunma girişimleri de tehditkar addedilebilir. Dolayısıyla liberal halklar kendi aralarında gizli bir güç gösterisi içine girebilirler. Bu durum, reel politiğin ortaya çıkardığı istenmeyen bir gerçektir.

Rawls'a göre yardım etme yükümlülüğünün ikinci kuralı, zorluk içindeki bir halkın siyaset yapma kültürünün nasıl liberal argümanlara yaklaştırılabileceğini veya en azından uyumlulaştırılabileceğini gerekçelendirecek temelleri bulurken tatbik edilmesi gereken reçetenin ne kadar acı olacağını belirleme yöntemidir. Çünkü zorluk içindeki halkların bireyelerinin, işbirliğine yatkınlıklarını besleyip siyasal yeteneklerini destekleyerek geliştiren dinî, felsefi ve ahlâki gelenekler onların zengin olup olmama potansiyellerini de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla zorluk içindeki bir toplumun siyaseti algılama ve yapma kültürünü değiştirmesine yardım etmek için kolay bir reçete yoktur. Para vermek genellikle tercih edilmediği gibi güç kullanmayı da *Halkların Yasası* engellemektedir. Üçüncü kural ise yapılan yardımlar neticesinde zorluk içindeki halkların bu durumdan kurtulup kurtulmadığını ölçmek için kıstasları belirleyip uygulama üzerinedir. Hedefe ulaşan halkların iyi düzenlenmiş toplum yapısı tesis edilirse artık bu halklar ister liberal olsun ya da olmasın, yoksul olsalar dahi onlara karşı herhangi bir yardım yükümlülüğü kalmaz. Doğru vatanseverlik bilinciyle örölü zihinler, halkların malları ve hizmetleri adil şekilde mübadele edebileceği koşulları hazmedip uluslararası iktisadi adalet nosyonunu yerine getirebilir (Rawls, 2006:118-122). Bundan sonraki aşamaya geçmek pratik anlamda zordur. Rawls'ın deyimiyle iyi düzenlenmiş liberal toplumlar, yardım etme yükümlülüğüne tabi zorluk içindeki toplumların gerçekten bu durumdan kurtulmalarını isterler mi sorusu zihinlerde yer edinmektedir. Kendi kendine yetebilen ve global arenada rekabet edebilecek seviyeye gelen her yeni halk, liberal halklar için refah kaybına yol açabilir. Eskiden zorluk içinde olan fakat yardımlar sayesinde katma değeri yüksek ürünleri ithal etmeyi bırakıp ülke içinde üretme aşamasına geçebilecek her toplum, liberal halklar için yeni rakip konumuna yükselir. Zira ekonomik güç anlamında yükselip ihracat hacmini artıran her yeni aktör, küresel pastadan doğal olarak daha fazla pay talep etmektedir. Dolayısıyla burada bir çıkar çatışması meydana geldiğini söylemek yerinde olur.

Rawls bu durumun farkında olmakla birlikte yine de eğer uluslararası adalet ilkelerine uyulursa ve *Halkların Yasası* ideal biçimiyle tatbik edilirse sorunların aşılabileceğine dair inancını vurgular. Ona göre tüm karmaşıklığıyla günümüz dünyası her ne kadar çıkar çatışması üretse de birbirlerinin iyiliğini isteyen halklar, yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda veya sadece yakınlık duydukları halklara karşı iyi davranmayı bırakıp kendi düzgün ve liberal uygarlıklarını savunmaya başlayarak idealler ve ilkeler doğrultusunda zamanla gelişeceklerdir, empatiyle bezenmiş bir uzlaşmaya varacaklardır (Rawls, 2006:123). Fakat bu, bir idealden öteye geçmeme eğilimindedir. Çünkü gelir eşitsizliğinin getirdiği kronik yapısal sorunlar, zorluk içindeki halkların diğerleri tarafından kuşatılmasının ana sebebidir. Gelişim tabana yayılmadığı için kitlesel ön kabuller, bu halkların Batı tarzı bireyselleşmeyi ve liberal uygulamaları kabul etmesini engellemektedir. Dolayısıyla uluslararası yardımlar, zorluk içindeki toplumların yararlarına geçici bir pansuman yapmaktan öteye gidememektedir. Rawls'ın istediği düzeyde bir gelişimin gözlemlendiği halklar maalesef görülememektedir. Nispeten siyasi bağımsızlık kazanmış gibi görünen bu halklar, üretim ve tüketim davranışları açısından Nurkse'un tanımladığı yoksulluk kısır döngüsünü kıramamaktadırlar. Yine de Rawls için liberal halkların sağlık, eğitim alanında yaptığı beşeri sermayeyi geliştiren yardımlar amacı ne olursa olsun olumludur.

8. SONUÇ

Kapsayıcı ve üst bir kavram olan adalet ile ilgili külliyat düzeyinde addedilebilecek eserler kaleme alan Rawls, bireylerin ve toplumların bu amaç doğrultusunda neler yapması gerektiğine dair çeşitli görüşler sunmuştur. *Adalet Teorisi* eserinde ortaya koyduğu kuramsal görüşleri *Siyasal Liberalizm* kitabında pratik gerekçelendirmeler bağlamında hayatın dinamiklerine uyumlu hale getirmiş ve aşamalar halinde tüm dünyayı ilgilendiren bir konsept içinde *Halkların Yasası* çalışmasıyla uluslararası ilişkiler kapsamına ulaştırmıştır. Bu kitabında inşa ettiği kavramsal yapı, birbiriyle bütünleşmiş gibi görünse dahi diğer eserlerinden keskin farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Çünkü adaletin sosyal, siyasi, hukuki ve iktisadi boyutunu teoriden pratiğe analiz etmek ile çeşitli değer yargılarından temel alan farklı sistemlere sahip ulusların hakkaniyete uygun bir biçimde ilişkilerini sürdürebilecek ilkeler seti sunmak zordur. Rawls, bu amaca yönelik düşüncelerini kaleme alırken herkesi ikna edemeyeceğinin bilincindedir. Bilgi ve birikiminin tezahürü olan eser; halklar için adil, makul ve rasyonel addettiği görüşlerini yansıtmaktadır. Onaylanma beklemezsizin *a priori* sunduğu gerekçelendirmeler belki de beklediğinden daha fazla etki oluşturmuştur.

Uluslararası iktisadi adaletin üretilmiş, üretilmekte olan ve üretilecek malların ve hizmetlerin hakkaniyete uygun şekilde bireyler, halklar ve uluslar arasında tahsisini içeren bir norm olduğu bilindiğine göre bu normu işlevsel kılacak politikalar ortaya çıkarmak önem arz etmektedir. Bu bağlamda Rawls'ın ele alış biçimiyle halk ve ulus, halk ve devlet ayrımları kavramsal açıdan hakkaniyete uygun uluslararası davranış kalıplarında benimsenmesi gereken temellerin neler olması gerektiğini ortaya koymuştur.

Halkların Yasası ile Rawls, uluslararası iktisadi adalet nosyonunda yardım görevini hem gerekçelendirmekte hem de zorunlu hale getirip uygulanmasını anlamlandırmaktadır. Bu, liberal halklar için anlaşılabilir ve kabul edilebilir ilkeleri ortaya koymaktadır. Esas sorun ise yardımların kapsamı, ne kadar sürdürüleceği, ekonomik açıdan güçlü olan ülkelerin pay oranları ve ne zaman yeterli görülerek kesileceğidir. Dünya genelinde iktisadi eşitliğe (adalet) yönelik yürütülecek faaliyetler bütünü bir kez planlandığında yoksulluğu azaltacak politika araçlarını işler hale getirebilecek makul ve rasyonel akıl devreye girecektir. Liberal halkların ortak iradeleriyle seçtikleri yöneticiler, sahip oldukları refahı dünyaya yayma konusunda istekli olacaklardır. Uzun erimli perspektif, eğer bu şekilde hareket etmezler ise global yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin kendilerini de vurabileceğini bilmeyi gerektirmektedir. Sırf insani yardım gerekçeleriyle bezeli empati duygusu değil aynı zamanda yoksul halkların fertlerinin

uluslararası göç hareketleriyle kendi ülkelerine de gelip kamu düzenini bozabileceği endişesi buna yol açmaktadır. Dolayısıyla liberal halkların temsilcileri için uluslararası iktisadi adalete dayalı bir çözüm, zorluk içindeki toplumların bireylerinin varlıklarını sürdürdükleri coğrafyalarda insana yaraşır bir şekilde ikamet etme şanslarını artırarak göç ihtimalini azaltmaktadır. Bunun olabilmesi için Rawls'ın betimlemesiyle makul ve rasyonel haklılaştırma savı, nispi gelir dağılımı adaleti için zorluk içindeki halkların fertlerine temel eşit özgürlükler ile iki adalet ilkesini tatmin edecek politikaları sağlayabilen *yardım görevidir*. Sorunlar, global ölçekte makro tedbirler bağlamında ele alınıp, yerinde mikro çözümlerle desteklenmelidir. Uluslararası iktisadi adalet ilkelerinin uygulanması ile zorunlu göç hareketleri engellenmelidir.

Başta liberal halklar olmak üzere tüm halklar arasında gerçekleşecek serbest ticaret, ulusal refah işlevine hizmet edip mevcut toplumsal sözleşmeyi güçlendirebilir. Dolayısıyla kendi kendine yeten ve bunun ötesine geçip dış ticarete iyi bir konum elde eden halkların vatandaşları uluslararası göç hareketlerine daha az meyleder. Liberal halklar ve üyeleri, göçmen olarak kimlerin ve kaç kişinin ülkeye girebileceği konusunda söz hakkı olup olmama noktasında mücadele içindedirler. Bu hak, dünyanın daha fakir bölgelerinde doğacak kadar şanssız olanların haklarından önce gelmelidir ve dolayısıyla liberal halkların yurttaşlarının her şeyden önce refah üretimi bakımından kendi kendine yeten liberal topluluklarda bulunduğu görüşünün güçlü bir ifadesidir. Uluslararası iktisadi adaletin zedelendiği ve giderek arttığı coğrafyalarda meydana gelen kaoslar, krizler ve savaşlar kitlesel göçleri tetiklemektedir. Dolayısıyla *Halkların Yasası* eserinde irdelenen konular ve global yardım yükümlülükleri, dünya barışının sürdürülebilir kılınması hedefi doğrultusunda küresel bir iktisadi adalet ikliminin tesis edilmesine yönelik uluslararası uygulamaları olası tüm sorunların önüne geçirmektedir. Rawls, ortaya koyduğu görüşlerle buna yönelik çözüm ve başarı ihtimallerini artıracak bilgiler sunmaktadır.

Etik Beyan

“Rawls'ın '*Halkların Yasası*' Eserinin Uluslararası İktisadi Adalet Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul iznine gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazarların tümü çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

Chimni, B. (2013). Critical Theory and International Economic Law: A Third World Approach to International Law (TWAIL) Perspective. J. Linarelli (Ed.), *Research Handbook on Global Justice and International Economic Law* içinde (ss. 251-273). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Kant, I. (1795). *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch. Essays on Kant's Cosmopolitan Ideal*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Alkan, Y. (2024). Rawls'ın "Halkların Yasası" Eserinin Uluslararası İktisadi Adalet Bağlamında Değerlendirilmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(46), 424-438.

- Kapstein, E. (2004). Models of International Economic Justice. *Ethics & International Affairs*, 18(2), 79-92.
- Kocaoğlu, M. (2015). *John Rawls Adalet Teorisi ve Temel Kavramları* (2. Baskı). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Martin, R. (2015). Rawls on International Economic Justice in the Law of Peoples. *Journal of Business Ethics*, 127(4), 743-759. doi:10.1007/s10551-014-2184-x.
- Mill, J. (1977). *Considerations on Representative Government* (Cilt XIX). (Dü. J. M. Robson). Toronto: University of Toronto Press.
- Navin, M. (2013). How Demanding is the Duty of Assistance? H. M. Stacy ve W. C. Lee (Ed.), *Amintaphil: Economic Justice: Philosophical and Legal Perspectives* içinde (ss. 205-220), New York: Springer.
- Rawls, J. (2017). *Bir Adalet Teorisi*. V. A. Coşar (Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Rawls, J. (2007). *Siyasal Liberalizm* (1. baskı). M. F. Bilgin (Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rawls, J. (2006). *Halkların Yasası ve "Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden Ele Alınması"* (2. baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rawls, J. (2000). *The Law of Peoples: with "the Idea of Public Reason Revisited"* (2. baskı). Cambridge, Massachusetts, ABD: Harvard University Press.
- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice Revised Edition*. Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge.
- Satz, D. (2009). International Economic Justice, Hugh LaFollette (Ed.), *The Oxford Handbook of Practical Ethics* içinde (ss. 620-642). Oxford: Oxford University Press.

Extended Abstract

Evaluation of Rawls' "The Law of Peoples" in the Context of International Economic Justice

International economic justice is a norm that embodies the equitable allocation of goods and services produced, produced and to be produced among individuals, people and nations. That notion which is both a sub-dimension of justice and has a global inclusive effect, includes practices and policies that almost all nations aim to achieve but have difficulty in achieving. It is necessary and crucial to examine the analyzes of thinkers who define and justify the concepts of justice, economic justice and international economic justice. John Rawls who expressed his opinions on the aforementioned issues and revealed the distinctions between the people and the nation, the people and the state, and what should be the basis of their mutually equal (or equivalent) behavior in their business and transactions with each other.

Countries, regions and states that have assimilated the liberal market structure and encouraged commercial activities based on free competition have come to the fore in economic terms over time and have distorted international economic justice in their favor. Even though the validity of Rawls' views describing ideal conditions is always controversial, it is remarkable that "a global social contract proposal that builds institutions that are just as fair as justice" that he promotes at the level of opinion. The prediction of a set of possible policies which finds meaning thanks to a series of rules, sanctions, international duty of assistance for burdened societies for the establishment of economic justice is also important. Even though the arguments based on the principle of reciprocity seem to lean towards political philosophy, in fact, the main axis is the regulation of economic transactions.

Rawls desires to bring fair, just and equitable society to the level of the international system. A Rawlsian social contract concept at least provides a portrayal of "ordered" or "liberal" people. He thinks that economic justice issues simply cannot be resolved on the basis of international welfare theories because of the perception of justice in the context of inequality between nations differs in local, regional and liberal and illiberal societies. So that's why it is very difficult to develop an international economic justice formula that covers all possible situations. Rawls offers considerations of the existence of well-ordered and sufficiently just (fair) people. These well-ordered societies, people described as fair and their communities cannot have an important position in international political theory until government actions develop the capacity to coordinate to sustain economic, social and political harmony. But when this happens in practice, the community of defined people allows for the existence of a group of satisfied people. These people whose basic needs and other interests have already been satisfied, would normally not find any valid (and necessary) reason to fight each other. Since societies (people) will not have goals such as conquering larger lands, making other people adopt their own religions or establishing political dominance over other people, the reasons for war will not be valid in these societies. People who satisfy their own needs through reasonable negotiation and trade on the basis of reciprocity can maximize their economic interests.

Rawls in *The Law of Peoples*, justifies and makes sense of the international duty of assistance in the notion of international economic justice. This sets out principles that are understandable and acceptable to liberal people. The main problem is the scope of the aid, how long it will be continued, the share ratios of the economically strong countries and when it will be cut by considering it sufficient. Once the whole of the activities to be carried out for economic equality (justice) around the world are planned, a reasonable and rational mind (consciousness) will come into play that can make the policy tools to reduce poverty operational. The rulers elected by the liberal people with their common will and fact of reasonable pluralism notion will be willing to spread their prosperity to the world. The long-term perspective requires knowing that if they do not act in this way, global poverty and income inequality can also hit them. This is caused not only by the sense of empathy for humanitarian aid, but also by the concern that members of poor people may come to their own countries through international migration movements and disrupt public order. Therefore a solution based on international economic justice reduces the possibility of migration by increasing the chances of individuals to reside in the geographies in which they exist in a decent way.
